

საწარმოთა ოპტიმალური ზრდის გამომწვევები კოვიდ-19 პანდემიის გადასასხედიდან

DOI - 10.36962/ecs105/1-2/2022-85

ეკატერინე გიგოლაშვილი
სტუ დოქტორანტი
nato.gegenava@mail.ru

რეზიუმე

კოვიდ-19 პანდემიამ მნიშვნელოვანი ზეგავლენა მოახდინა ეკონომიკის დაბალანსებულობის უზრუნველყოფის მრავალ ასპექტზე. ეს შეეხება დაბალანსებულ მაჩვენებელთა სისტემის შემადგენლებს, დაბალანსებული ეკონომიკური ზრდის მოდელებს, საქართველოს საწარმოების ეკონომიკური ზრდის თანამედროვე თავისებურებებს. სულ უფრო მეტ აქტუალობას იძენს საწარმოთა დაბალანსებული, მდგრადი, ოპტიმალური ზრდის მნიშვნელობა და ინკლუზიური ეკონომიკური ზრდის, მსოფლიო ეკონომიკურ პროცესებში ქვეყნის აქტიური მონაწილეობის, მისი პოტენციალის გამოყენების, ეკონომიკისა და ბიზნესის გაძლოლის მოწინავე ტრადიციებსა და კულტურაზე, განათლებაზე, ინოვაციურ განვითარებაზე, მუდამ მსოფლიო ცივილიზაციის პროგრესულ ღირებულებებზე ორიენტირების გამომწვევები. შედეგად, გამოიკვეთა ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების მიმართულებები: ეკონომიკის სწრაფი აღდგენის ხელშეწყობა და მეტი დასაქმების უზრუნველყოფა. საზოგადოებრივი ფასეულობა აქვს ინკლუზიურ ეკონომიკურ განვითარებას.

საკვანძო სიტყვები: ფინანსური მოგება, არაფინანსური მაჩვენებლები, კომპანიის დაბალანსებული ეკონომიკური ზრდის და საქმიანობის ასპექტები, ეკონომიკური მდგრადობა და სოციალური ორიენტაცია.

შესავალი

ცნებების - „საწარმო“, „კომპანია“, „კორპორაცია“, „ფირმა“, ურთიერთმიმართებების, მათი საერთო და განმასხვავებელი

ნიშნების გარკვევა საწარმოების, კომპანიების, კორპორაციების და ფირმების საქმიანობის მრავალმხრივ ასპექტებს უკავშირდება. საწარმო გამიზნულია, კონკრეტულად აწარმოოს და გაყიდოს პროდუქცია, შეასრულოს სამუშაოები და მომსახურება. მას არ ახასიათებს ტექნოლოგიურად განსხვავებული საქმიანობის სახეობების შესრულება. კომპანია შეიძლება მოიცავდეს საწარმოებს, გაერთიანებებს, არსებობდეს კორპორაციის სახით, მონაწილეობდეს მართვაში, მასში შეიძლება შედიოდეს რამდენიმე საწარმო, მაგალითად, ჰოლდინგურ კომპანიაში. კორპორაცია არის გაერთიანება ეკონომიკური საქმიანობის მიზნებისათვის. კორპორაციის სამართლებრივი სტატუსი და სამართალუნარიანობა განისაზღვრება მისი შექმნის ადგილით. ტერმინი “კორპორაცია” გამოიყენება როგორც ტერმინის “სააქციო საზოგადოება”, სინონიმად. თანამედროვე კორპორაციების გამორჩეული თვისება ისაა, რომ მათი ხანგრძლივობა შეუზღუდავია, რადგან შესაძლებელია აქციების თავისუფლად გადაცემა სხვა მფლობელებისთვის. კორპორაციამ შეიძლება ასევე გამოსცეს აქციების ახალი პაკეტი იმისთვის, რომ მოიზიდოს ინვესტორები და, შესაბამისად, ინვესტიციები გარედან. აღნიშნული ცნებების ურთიერთმიმართებათა გარკვევის და მათი გამიჯვნის შედეგად დგინდება კონკრეტულ სიტუაციაში მათი გამოყენების მიზანშეწონილობა და აუცილებლობა. საწარმოს დაბალანსებული ზრდის ეკონომიკური ეფექტიანობის ამოსავალ საკვლევ ბაზად საქართველოში, მიზანშეწონილია მიჩნეულ იქნეს ქვეყნის საწარმოთა რეზიდენტი ეკონომიკური ერთეულები, მიკრო, მცირე, საშუალო, მსხვილი საწარმოები, კომპანიები.

კოვიდ 19 პანდემიის პირობებში, საწარმოთა (კომპანიების) დაბალანსებული, ოპტიმალური ეკონომიკური ზრდის მიღწევა ახალი გამოწვევების წინაშე აღმოჩნდა. ამ მიზნით მნიშვნელოვანია საწარმოები ფლობდნენ ინფორმაციას სტრუქტურირებულ ფორმაში, მაჩვენებელთა სისტემის ფორმით, რომელშიც შედის როგორც ფინანსური (მოგება, ფულადი ნაკადი, კაპიტალის რენტაბელობა და ა.შ.), ასევე არაფინანსური მაჩვენებლები (მუდმივ

მომხმარებელთა რაოდენობა, მომხმარებელთა კმაყოფილების ინდექსი, დაკვეთების შესრულების საშუალო ვადა, წუნის წილი, კადრების დენადობა, რაციონალიზაციის წინადადებების რიცხვი და ა.შ.). არაფინანსური მაჩვენებლების გამოყენების აუცილებლობა დაკავშირებულია გარე გარემოს არამდგრადობის ზრდასთან, ანუ იმ ფაქტორების ცვლილებების სირთულესთან, სიჩქარესთან, რომლებიც ქმნიან ამ გარემოს. მაჩვენებლები, რომლებიც უკავშირდება ისეთ ცნებებს, როგორიცაა საწარმოს ინტელექტუალურ კაპიტალი, მისი ინოვაციური საქმიანობა, მომხმარებელთა ლოიალობა, მენეჯერების პოტენციალი, სავაჭრო ნიშნების წინ წაწევა, შესაძლებელია კომპანიას ემსახურებოდეს პერსპექტივის შეფასების თვალსაზრისით.

ძირითადი ნაწილი

კომპანიებს თანამედროვე ეტაპზე ხშირად უჩნდებათ ისეთი პრობლემები, როგორიცაა: ეკონომიკური ინფორმაციის გაზრდილი ნაკადი, რომლის უმეტესი ნაწილი არის არასტრუქტურირებული, წინააღმდეგობრივი და დავიანებული; ფინანსური მაჩვენებლებზე გადაჭარბებული ორიენტაცია, რომელიც ასახავს წარსულ ეკონომიკურ სიტუაციას, ანუ ადრეული გადაწყვეტილებების შედეგებზე; საბუღალტრო მონაცემების გამოყენება ინფორმაციის ძირითადი წყაროს სახით; კომპანიების ზომის ზრდა, მათი ორგანიზაციული სტრუქტურის გართულება; სამეწარმეო საქმიანობის სხვადასხვა ასპექტის შესახებ სრულყოფილი ინფორმაციის არარსებობა, რომლებიც მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ საწარმოს კონკურენციის გაზრდაში; ტრადიციული მაჩვენებლების (მოგებიანობა, გაყიდვების მოცულობა და ა.შ.) არასაკმარისობა გრძელვადიანი სტრატეგიული გადაწყვეტილებების მისაღებად; არასაკმარისი ყურადღება გარე გარემოზე, რამდენადაც მაჩვენებლების ტრადიციული სისტემა ვერ ასახავს მომავალში მომხმარებელთა და კონკურენტების შესაძლო ქცევას და, შესაბამისად, არ შეუძლია გაგვაფრთხილოს დარგის და გარე გარემოს შემადგენლების სხვა შესაძლო ცვლილებებზე. საკვანძო ფინანსური მაჩვენებლები უმეტესად

ორიენტირებულია საწარმოს შიგა პრობლემებზე და არა საგარეოზე.

კომპანიის დაბალანსებული ეკონომიკური ზრდის იდეაა მენეჯმენტისთვის, მისთვის ყველაზე მნიშვნელოვანია ინფორმაციის წარმოდგენა, ლაკონურად, სტრუქტურირებულ ფორმაში, მაჩვენებელთა სისტემის ფორმით. ეს ინფორმაცია, ერთი მხრივ, უნდა იყოს კომპაქტური, ხოლო მეორეს მხრივ, ეს უნდა ასახავდეს კომპანიის საქმიანობის ყველა მთავარ ასპექტს. ასეთი ინფორმაცია ეხება საწარმოს ოთხ ასპექტს (მიმართულებას): ფინანსების მიმართულება, რომელიც ითვალისწინებს კომპანიის ეფექტიანობას ინვესტიციურ კაპიტალზე უკუგების თვალსაზრისით, ასევე მისი აქციონერებისთვის მიმზიდველობა; ორგანიზაციის შიგა პოტენციალის, შიდა ოპერატიული ეფექტიანობის განვითარება; მომხმარებელთა კმაყოფილება კომპანიის საქონლისა და მომსახურების სასარგებლო თვისებებით, კომპანიის იმიჯი მომხმარებელთა თვალში; პერსონალის ცოდნა, ჩვევები, უნარები, შესაძლებლობები და სწავლება, რომლებიც გავლენას ახდენენ ორგანიზაციის მიერ ახალი იდეების აღქმაზე, მის მოქნილობასა და მუდმივ გაუმჯობესებაზე.

ფინანსური მიდგომის გამოყენება საშუალებას არ იძლევა სრული შეფასება მიეცეთ კომპანიის ზრდის ხარისხს, ვინაიდან სამეურნეო სუბიექტის მდგრადი განვითარების მექანიზმი შეიძლება გამოვლინდეს მისი ყველა ელემენტის კომპლექსური ანალიზის საფუძველზე. კომპანიის ეკონომიკური განვითარების მდგრადობის ფინანსური ანალიზის განსავითარებლად და შესავსებად მიზანშეწონილია მისი ელემენტების შეფასება. კომპანიის ფინანსური მდგრადობის ანალიზის მეთოდის მაღალი ხარისხით დამუშავებისას საჭიროა ის შევავსოთ თანამედროვე სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების მთავარი ტენდენციების დახასიათებით. ამასთანავე უნდა გავითვალისწინოთ ეკონომიკურ განვითარებაში ისეთი ტენდენციები, როგორებიცაა: ბიზნესის სოციალიზაცია, ეკოლოგიური ფაქტორების მნიშვნელობის და საწარმოს კორპორაციული იმიჯის ეფექტიანობის ამაღლება, სოციალურად ორიენტირებული მოდელე-

ბის ფორმირება. სოციალური ზრდის მოდელების ფორმირებას საფუძვლად უნდა დაედოს სოციალური პასუხისმგებლობის კონცეფცია, მსხვილ კომპანიებს მცირე და საშუალო საწარმოებთან შედარებით კონკურენტუნარიანობის ამალღების დიდი უპირატესობები აქვთ. მცირე და საშუალო კომპანიებს შეუძლია გამოიყენოს სოციალური პასუხისმგებლობა, როგორც საკუთარი კონკურენტუნარიანობის ამალღების სტრატეგიული საშუალება. კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობა ორმხრივ დადებით ეფექტს განაპირობებს. მომხმარებელს და თანამშრომლებს ის აძლევს ხარისხიან პროდუქტსა და მომსახურებას. მისი დადებითი შედეგებია: კარგი თანამშრომლების მოზიდვა და შენარჩუნება, მიმდინარე ხარჯების შემცირება, ბრენდის გაძლიერება და კონკურენტული უპირატესობის შექმნა. ის ხელს უწყობს აგრეთვე საბაზრო წილის შენარჩუნებასა და გაუმჯობესებას, დაფინანსების ხელმისაწვდომობას. აუცილებელი სოციალური მდგრადობის შესანარჩუნებლად საჭიროა ინვესტიციათა მოცულობის შემდგომი ზრდა, რომელიც დამყარებული იქნება ფასეულობათა რაციონალურ სკალაზე, კომპანიის საქმიანობის ეკონომიკურ, ეკოლოგიურ, სოციალურ და ეთიკურ ასპექტებს რომ ითვალისწინებს.

საწარმოთა ოპტიმალური ზრდის გამოწვევების დაძლევა, მონინავე, უპირველეს ყოვლისა, ევროპული გამოცდილების გარეშე ძნელად მისაღწევია. ევროპული კონკურენტუნარიანობის მიდგომის სპეციფიკა გამოიხატება იმაში, რომ განვითარების საკვანძო ფაქტორია ადამიანის მოქცევა ეკონომიკური პოლიტიკის ყურადღების ცენტრში. მისი სპეციფიკური თვისებებია ასევე ცოდნის ეკონომიკის მაღალი მნიშვნელობა. სოციალურ, საგანმანათლებლო და კულტურულ პოლიტიკას ეკონომიკის ზრდისთვის არსებითი მნიშვნელობა აქვს, ვინაიდან ეს დარგები უშუალო გავლენას ახდენს კომპანიის მუშაობის პირობებზე. ამის გამო მიზანშეწონილია მათი ჩართვა ეკონომიკური ზრდის სტრატეგიის შეფასებისას, ვინაიდან ეს ჩართვა უზრუნველყოფს არა მარტო კომპანიის ეკონომიკური ზრდის უფრო სრულ შეფასებას, არამედ მოგვცემს საზოგადოების სოციალური ერ-

თიანობის მხარდაჭერის დონის დახასიათებასაც. სოციალურად პასუხისმგებელი ქცევის ჩამოყალიბება სამენარმეო გარემოში შესაძლებელია მხოლოდ მიზანმიმართული მხარდაჭერისას სახელმწიფოს მხრიდან და მისი აქტიური მონაწილეობით სოციალური პრობლემების გადაწყვეტაში და კომპანიის ეკონომიკური ზრდის მდგრადობის განსაზღვრაში.

ეკონომიკური ზრდის ეფექტიანობა “წარმოების ეფექტიანობის” მრავალმხრივი კონცეფციის ყველა კომპონენტს მოიცავს. მას მიეკუთვნება საქონლისა და მომსახურების ხარისხის გაუმჯობესება, მისი კონკურენტუნარიანობის ამაღლება სამამულო და მსოფლიო ბაზრებზე. ეს გულისხმობს: ახალი საქონლის ათვისებას; წარმოების სპეციალიზაციისა და კოოპერირების გაღრმავებას ქვეყნის ტერიტორიული უპირატესობების გათვალისწინებით შრომის საერთაშორისო დანაწილების სისტემაში; ეფექტიანობის გაზრდა მმართველობითი ოსტატობის ამაღლებით და ეფექტიანი მოტივაციის გამოყენებით შრომის მწარმოებლურობის ზრდის სტიმულირებისთვის ფირმის შიგნით; ინდუსტრიისა და რეგიონის მიერ საწარმოო რესურსების ალოკაციის გაუმჯობესება ქვეყნის დარგებისა და რეგიონების მიხედვით; ახალი ტექნოლოგიების ათვისება, რომელიც ხარჯების შემცირების მიზნით შეზღუდული საწარმოო რესურსების დანახარჯების მინიმიზების საშუალებას იძლევა წარმოების მოცემული მოცულობის გამოშვებისთვის.

“ეკონომიკური ზრდის ხარისხის” ცნება ასოცირდება მისი სოციალური ორიენტაციის გაძლიერებასთან. ეკონომიკური ზრდის ხარისხის მთავარი კომპონენტებია: მოსახლეობის მატერიალური კეთილდღეობის გაუმჯობესება; თავისუფალი დროის, როგორც პიროვნების ჰარმონიული განვითარების საფუძვლის ზრდა; სოციალური ინფრასტრუქტურის სექტორების განვითარების დონის ამაღლება; ადამიანურ კაპიტალში ინვესტიციების ზრდა; ადამიანთა სამუშაო პირობებისა და ცხოვრების უსაფრთხოების უზრუნველყოფა; უმუშევართა და შრომისუუნაროთა სოციალური დაცვა; სრული დასაქმების შენარჩუნება შრომის ბაზარზე მზარდი მიწოდების პირობებში.

ეკონომიკური ზრდის მდგრადობის კოეფიციენტი ანალ-
იზდება დინამიკაში. მისი ზრდის ტენდენცია ახასიათებს სა-
ნარმოს საქმიანი აქტივობის ზრდას, მისი სიმძლავრეების
გაფართოებას და მართვის ეფექტიანობას. კოეფიციენტის
შემცირება გვიჩვენებს ბრუნვადობის შემცირებას და სანარ-
მოს განვითარების ტემპის დაქვეითებას. კომპანიას შეუძლია
მიაღწიოს მაქსიმალურ ეკონომიკურ ზრდას იმ შემთხვევაში,
თუ მთლიანი მიღებული მოგება რეინვესტირდება, ანუ ისევ
სანარმოში იდება.

ეკონომიკური ზრდის მდგრადობის კოეფიციენტის მნიშვნე-
ლობაზე გავლენას ახდენს სანარმოს სხვადასხვა მაჩვენებლე-
ბი, ფაქტორული ანალიზი საშუალებას იძლევა განისაზღვროს
სხვადასხვა ფაქტორების გავლენის ხარისხი კოეფიციენტის
საბოლოო მნიშვნელობაზე. განვიხილოთ ეკონომიკური ზრდის
მდგრადობის კოეფიციენტის 4 ფაქტორიანი მოდელი:

$K(ეზმ) = [(რეინვესტირებული მოგება) : (წმინდა მოგება)] \cdot$
 $[(წმინდა მოგება) : (შემოსავალი)] \cdot [(შემოსავალი) : (აქტივები)]$
 $\cdot [(აქტივები) : (საკუთარი კაპიტალი)]$

$K(ეზმ) = K(რ) \cdot R(გრ) \cdot K(კუ) \cdot K(ფდ)$

სადაც,

$K(რ)$ - სანარმოს წმინდა მოგების რეინვესტირების კოეფიცი-
ენტი;

$R(გრ)$ - გაყიდვების რენტაბელობა;

$K(კუ)$ - კაპიტალუკუგება;

$K(ფდ)$ - ფინანსური დამოუკიდებლობის კოეფიციენტი.

კოეფიციენტის ზრდა შესაძლებელია მისი ფორმირების ფაქ-
ტორების მნიშვნელობის გაზრდით, როგორიცაა: წმინდა მოგე-
ბის რეინვესტირების წილის ზრდა საკუთარ კაპიტალში; პრო-
დუქციის გაყიდვების ეფექტიანობის და მომგებიანობის ზრდა;
კაპიტალის უკუგებების ამაღლება; ნასესხები საშუალებების
წილის შემცირება და ფინანსური დამოუკიდებლობის ზრდა.
ეკონომიკური ზრდის მდგრადობის კოეფიციენტი საშუალებას
იძლევა შევავასოთ კომპანიის პოტენციალის ცვლილება, მისი
ინვესტიციური მიმზიდველობა და ფინანსური მდგრადობა.

ცხრილი 1. საქართველოს ოცი უმსხვილესი კერძო მწარმოებელი კომპანია 2017 წლის შედეგების მიხედვით (ლარებში)

№	კომპანიის დასახელება	შემოსავალი	წმინდა მოგება	აქტივების სიდიდე
1	„აიდიეს ბორჯომი საქართველო“, შპს „აიდიეს ბორჯომი ბევერიჯიზ კომპანიის“ საქართველოს ფილიალი მინერალური სასმელების წარმოება	281,041,140	-38,390,777	372,526,005
2	სს RMG Copper სამთო მოპოვება მეტალების	226,096,000	77,939,000	255,963,00
3	შპს ჰაიდელბერგცემენტ ჯორჯია ცემენტის წარმოება	231,444,000	-3,788,000	373,583,000
4	შპს RMG Gold სამთო მოპოვება მეტალების	199,621,000	-16,724,000	305,356,000
5	შპს ჯორჯიან უოთერ ენდ ფაუერი სასმელი წყლის წარმოება და განაწილება, ენერგეტიკა	107,766,000	107,766,000	540,832,000
6	შპს ჯეოსთილი მეტალურგია	178,956,816	36,279,989	162,338,532
7	სს რუსთავის აზოტი ქიმიური მრეწველობა	217,253,000	-55,473,000	93,645,000
8	სს კოკა-კოლა ბოთლერს ჯორჯია გამაგრებელი სასმელების წარმოება	137,186,000	6,032,000	183,971,000
9	შპს საქართველოს საერთაშორისო ენერგეტიკული კორპორაცია	118,027,000	14,284,000	204,697,000
10	შპს ჰაიდელბერგცემენტ კაუკასუსი ცემენტის წარმოება	125,011,000	2,964,000	127,716,000
11	შპს მტკვარი ენერჯი	101,143,000	-138,000	142,806,000

12	სს ლომისი ალკოჰოლური სასმელების წარმოება	103,328,000	7,162,000	103,203,000
13	შპს ჯი-ემ-პი მედიკამენტების წარმოება	94,258,685	12,559,815	87,916,855
14	შპს ნოვა სამშენებლო მასალების წარმოება	86,340,000	10,049,000	55,764,000
15	შპს კახური ტრადიციული მეღვინეობა სამშენებლო მასალების წარმოება	66,903,050	24,725,581	126,422,603
16	სს ქართული ლუდის კომპანია ალკოჰოლური სასმელების წარმოება	75,044,000	4,823,000	11,931,000
17	სს „ენერგო-პრო ჯორჯია გ ენერჯეტიკა“ ენერგეტიკა	42,852,000	1,752,000	269,728,000
18	შპს სანტე ჯი-ემ-თი პროდუქტები კვების მრეწველობა	69,614,000	7,940,000	47,295,000
19	შპს ჭიათურმანგანუმ ჯორჯია სამთო მოპოვება, მეტალების	68,889,355	19,493,838	54,678,674
20	შპს ჯეომილი კვების მრეწველობა	76,586,965	-5,314,435	38,533,738

შედგენილი, წყარო: შედგენილია კომპანიების ფინანსური ანგარიშგების მასალების მიხედვით.

ცხრილის ანალიზი ნათლად გვიჩვენებს, რომ სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული ბევრი საწარმო წამგებიანია. ეს დღის წესრიგში აყენებს მათ მოგებიანობის ზრდას ისეთი გზებით, როგორიცაა მათი სრული ან ნაწილობრივი პრივატიზაცია, ჰიბრიდული მართვა, ანუ სახელმწიფო საწარმოების მართვის პრინციპების მიახლოება კორპორატიული მართვის პრინციპებთან.

საქართველოში, მცირე და საშუალო საწარმოების ევროკ-რიტერიუმებზე გადასვლამ ახალი ტენდენციები წარმოშვა. ასეთ პირობებში, მთავრობას შეუძლია კონკურენტული გარემოს

შექმნა, ძირითადი ინფრასტრუქტურის განვითარება, განათლებაზე ზრუნვა, ბიზნესის კეთების გაადვილება, დაბალი, გონივრული გადასახადების შემოღება, ბიზნესსესხების გაიაფება, საპროცენტო განაკვეთის შემცირება. მნიშვნელოვანია, რომ ბიზნესის დამწყებნი ახლოს გაეცნონ ევროკავშირთან გაფორმებული ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი ვაჭრობის შესახებ შეთანხმების DCFTA-ის მოთხოვნებს. ამით შესაძლებელი გახდება დავინახოთ, როგორ შესაძლებლობებს იძლევა აღნიშნული შეთანხმება, როგორია მოთხოვნები საქონლის და მისი ხარისხის თვალსაზრისით ევროკავშირის ბაზარზე. ქართული პროდუქცია აქ ხშირად არ არის კონკურენტუნარიანი როგორც ფასით, ასევე ხარისხით. მნიშვნელოვანია გავეცნოთ, როგორ თანამშრომლობენ ბიზნესები ევროკავშირში. ეს საშუალებას მისცემს მენარმეებს, დაძლიონ დაბალპროდუქტიულობა, ცოდნასა და ტექნოლოგიებზე დაბალი წვდომა. ასევე მნიშვნელოვანია მენარმეებმა გაცნობიერონ, რომ აუცილებელია პროდუქციის ხარისხის გაზრდა, ევროკავშირის და სხვა ბაზრებზე პროდუქციის შესახებ სათანადო ინფორმაციის გავრცელება. მნიშვნელოვანია, საქართველოში მენარმეები შეეჩვიონ თანამშრომლობას და გაერთიანებების შექმნას. ამის მიღწევის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გზა არის კოოპერატივების შექმნა. ეკონომიკური ზრდის დაჩქარება მოითხოვს, ქვეყანაში უფრო მეტი ყურადღება მივაქციოთ არა რეგულაციებს, არამედ სიღარიბის დაძლევის და ახალი სამუშაო ადგილების გაჩენას. რეგულაციები მხოლოდ ჩვენი თავისებურებებიდან უნდა გამოვიყვანოთ. არცერთი რეგულაცია არ იწვევს ეკონომიკურ ზრდას, მისი ასლის სახით სხვა ქვეყნიდან გადმოტანა კი მიუღებელია. ეკონომიკური ზრდა თავისუფალი გარემოს დამკვიდრებაზე გადის. ესაა გზა, რომელიც უზრუნველყოფს ადამიანის უფლებების დაცვას, პირადი ქონების, კერძო საკუთრების, უსაფრთხო პირობების დაცვას. გამორკვეულია საქართველოს ეკონომიკის ის პრიორიტეტული დარგები, რომლებიც განსაზღვრავენ როგორც სოფლის მეურნეობის, ისე მთელი ქვეყნის პოტენციალს: მევენახეობა და ღვინის მრეწველობა, მეხილეობა და საკონსერ-

ვო მრენველობა, მეჩაიეობა და ჩაის მრენველობა, მეციტრუსეობა და ციტრუსების პროდუქციის გადამმუშავებელი მრენველობა, მემარცვლეობა, მებოსტნეობა, მეკარტოფილეობა, მეცხოველეობა, ტექნიკური და საკვები კულტურების პროდუქციის წარმოება.

საქართველოში, დასაქმების თვალსაზრისით, დადებითი მხარეებიდან აღსანიშნავია: ბიზნესის სიადვილე, ნაკლები გადასახადები, სოციალური დახმარების სისტემის სიმარტივე, ნაკლები რეგულაციები, საერთაშორისო შეთანხმებებთან, განსაკუთრებით ევროკავშირის, ჰარმონიზება, კარგი პარტნიორები, კარგი ბუნებრივ-კლიმატური პირობები და ხელსაყრელი გეოეკონომიკური გარემო. უარყოფითი მხარეებიდან აღსანიშნავია: მცირე ბაზარი, ღარიბი მოსახლეობა და მეზობლები, უსაფრთხოების პრობლემები, რეგიონული პრობლემები, მდიდარი ქვეყნების სიშორე, გამოუცდელობა, შრომის უხარისხობა, ბოლომდე ჩამოუყალიბებელი ფორმალური და არაფორმალური ინსტიტუტები.

ეკონომიკური ზრდის დაჩქარება მნიშვნელოვანწილად დამოკიდებულია ინვესტიციებზე, ცოდნასა და ტექნოლოგიებზე, საინფორმაციო-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების გამოყენებაზე და არაეკონომიკურ ფაქტორებზე. ისეთ რეგიონებში, როგორიცაა კახეთი, შიდა ქართლი ყველაზე მცირე ინვესტირება არის განხორციელებული, სადაც იქმნება სოფლის მეურნეობის უმეტესი წილი. საბოლოოდ, როცა ინვესტიცია შემოდის ქვეყანაში, სწორად უნდა მოხდეს მისი მიმართვა შესაბამის დარგში. თითოეულმა ადამიანმა, ნებისმიერ დიდ თუ პატარა ქალაქსა და სოფელში უნდა იგრძნოს მისი შედეგი. საქართველოში ინვესტიციების მხრივ თვალსაჩინო წარმატება 2003 წლიდან გამოიწვია დაბალმა გადასახადებმა, მარტივმა და სწრაფმა საგადასახადო ადმინისტრირებამ, სამართლიანმა მიდგომამ, სანდო და სტაბილურმა ბანკებმა, მუდმივმა ენერგომომარაგებამ, მოწესრიგებულმა გზებმა, უსაფრთხოებამ დანაშაულის და კრიმინალის მხრივ. საქართველოს მთავარ პრობლემას წარმოადგენს აგრესიული სამეზობლო. ეს ინვესს შიშს და არასტაბილურობის გან-

ცდას უცხოელების მხრიდან. ამის მიუხედავად საქართველოს უპირატესობას აღიარებს მრავალი საერთაშორისო ორგანიზაციები. ქვეყანას აქვს სოფლის მეურნეობის, მშენებლობის, ჯანდაცვის, ტურიზმის, ენერგეტიკის, საბანკო სისტემის, მომსახურების სფეროს განვითარების დიდი შესაძლებლობები.

ინვესტიციებზე დაფუძნებული სანარმოს ზრდის მოდელისგან განსხვავებით ცოდნაზე და ტექნოლოგიებზე დაფუძნებული განვითარების მოდელი არ უარყოფს ინვესტიციების აუცილებლობას, მაგრამ მიანიშნებს მათ ყველაზე პერსპექტიულ მიმართულებაზე. ქვეყანას ოპტიმალური დამატებული ღირებულების შექმნა ინოვაციურ ეკონომიკის მოდელზე გადასვლით შეუძლია. საქართველოსთვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ბიზნეს-ინკუბატორებს, რომელთაც შეუძლიათ მნიშვნელოვნად დააჩქარონ ქვეყანაში ბიზნესმენტა კლასისა და მენარმეთა მცირერიცხოვანი სტრატის ფორმირება. ყველაზე მაღალი ეფექტურობით გამოირჩევა უნივერსიტეტებთან და ტექნოპარკებთან არსებული ბიზნეს-ინკუბატორები (ბიზნეს-სათბურები).

მნიშვნელოვანია საინფორმაციო-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების გამოყენება. ასეთი ტექნოლოგიების გამოყენება განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სავაჭრო, საფინანსო, სანარმოო მომსახურების კომპანიებში. ამ ტექნოლოგიების შემოღების შედეგად, ქსელური ეფექტის გამოყენებით იზრდება მწარმოებლურობა.

ეკონომიკურ ზრდასა და განვითარებაზე გავლენას ახდენენ არაეკონომიკური ფაქტორები: ისტორიული, გამჭვირვალე და ეფექტური ინსტიტუტები განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია საქართველოსთვის, სადაც ინსტიტუტებს ჯერჯერობით დაუსრულებელი ხასიათი აქვთ.

დასკვნა

სოციოლოგიური კვლევის შედეგად შესაძლებელია განვაზოგადოთ საქართველოს სანარმოების (კომპანიების) დაბალანსებული, ოპტიმალური ეკონომიკური ზრდის ხელისშემშლელი ფაქტორები, გამოწვევები და მათი ოპტიმალური გადაჭრის გზები.

ჩატარებული რაოდენობრივი კვლევის შედეგად გამოვლინდა, რომ კოვიდ-19 პანდემიის პირობებში, რესპონდენტთა აზრით, ქვეყნის ეკონომიკის აღდგენისა და შემდგომი განვითარებისთვის პრიორიტეტები ასე ლაგდება: ჯანდაცვის მოქნილი სისტემის უზრუნველყოფის გზით კორონავირუსის გავრცელების პრევენციის ღონისძიებების ეფექტიანი განხორციელება; ადგილობრივი წარმოების, აგროწარმოების, სასურსათო უსაფრთხოების და მარაგების შექმნის მიმართულებების გაძლიერება სავაჭრო ბალანსის დადებითი პოზიციონირების უზრუნველსაყოფად, რაც მოიცავს ექსპორტირებული პროდუქციის წილის ზრდას იმპორტის შემცირების საპიროვნოდ. (რაც შესაძლებელია, ქვეყანაშივე უნდა ვაწარმოოთ); ეფექტიანი სახელმწიფო ინსტიტუტების რეფორმირების დაჩქარება; გაციფრულება - დისტანციური მუშაობის, სწავლების, სავაჭრო ურთიერთობების და ა. შ. განვითარება, ციფრული მეწარმეობის, ციფრული სტარტაპების პრიორიტეტული მხარდაჭერა, რათა მეტი ტექნოლოგიატევადი ინოვაციური იდეის განხორციელება გახდეს შესაძლებელი; ლარის კურსის სტაბილიზაცია სწორი მონეტარული პოლიტიკით; მცირე და საშუალო მეწარმეობის განვითარების არეალის გაფართოება და მეტი მასშტაბურობის მიღწევა; განსაკუთრებით, რეგიონების განვითარების კუთხით აქცენტირება; სახელმწიფოს მიერ ახალი, საქართველოს რეგიონულ და კულტურულ თავისებურებებზე ადაპტირებული პროგრამების ინიცირების მხარდაჭერა; ინვესტიციების მოზიდვა თუნდაც მინიმალური ამონაგებით (ახალ ინფორმაციულ ტექნოლოგიებში, ბიოტექნოლოგიებში და ა.შ.), მათთვის ალტერნატიული პროექტების არჩევანის შეთავაზება და მუშაობის ერთი ფანჯრის პრინციპით მხარდაჭერა; ლოგისტიკური ინფრასტრუქტურის განვითარება, ქვეყნის შიგნით და რეგიონის წევრ სახელმწიფოებთან ე.წ. გამჭოლი ტარიფების დანესება ტვირთნაკადების მოსაზიდად ტრანსკავკასიურ კორიდორში სხვა კონკურენტი სატრანზიტო დერეფნებიდან; მოკლევადიან რყევებთან დაკავშირებით ანტიკრიზისული კონცეფციების დამუშავება შესაძლო რამდენიმე განვითარების სცენარის იდენ-

ტიფიცირებით და საერთო დეტალური სტრატეგიის დოკუმენტის მომზადება; ეკონომიკის ლიბერალიზაციის გაძლიერება: ბიზნესის თავისუფლების და საკუთრების უფლების დაცვა, საშუალო ბიზნესისთვის გადასახადების მინიმუმამდე შემცირება და მცირე ბიზნესის გადასახადებისგან მთლიანად განთავისუფლება; ქვეყნის შიგა ტურიზმის პოპულარიზაცია. შედეგად, გამოიკვეთა ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების მთავარი მიმართულებები კოვიდ 19 პანდემიის პირობებში: ეკონომიკის სწრაფი აღდგენის ხელშეწყობა და მეტი დასაქმების უზრუნველყოფა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. აბესაძე რ. ბურდული ვ. საქართველოს ეროვნული ინოვაციური სისტემის თანამედროვე მდგომარეობა და მისი ფორმირების პრიორიტეტები. სამეცნიერო შრომების კრებული, თბილისი, 2017

2. არაბული გ. მთავრობის წამგებიანი ბიზნესები - სახელმწიფო საწარმოების ზარალი კოლოსალურია, კომპანიების მენეჯმენტის ანაზღაურება კი მსუყე <https://bfm.ge/mthavrobis-tsamgebiani-biz/>

3. აკა ზარქუა ა. ეკონომიკის შავი ხვრელი - როგორ მუშაობენ სახელმწიფო კომპანიები. <https://tabula.ge/ge/news/648726-ekonomikis-shavi-khvveli-rogor-mushaoben>

4. თურნავა ნ. მინისტრის საათის ფორმატში საქართველოს პარლამენტის წინაშე სიტყვით გამოსვლა. <http://www.economy.ge/?page=news&nw=1838>

5. ბუკია ი. მცირე ბიზნესის ხელშეწყობი საგადასახადო პოლიტიკა საქართველოში. ჟურნალი “ეკონომიკა და ბიზნესი” გვ. 28, № 1, თბილისი, 2019.

6. გოგავა ი. საქართველოს და ქართველების გაღარიბების შეჩერება შეიძლება მხოლოდ მრეწველობის განვითარებით, 7 მარტი, 2020. <https://commerciant.ge/ge/post/irakli-gogava-saqartvelos-da-qartvelebis-gagaribebis-shechereba-sheidzleba-mxolod-mrewvelobis-ganvitarebit>

7. იაკობიძე დ. მთავარია, კარგად ვიცოდეთ, რა გვინდა სოფლის მეურნეობასა და ეკონომიკაში და ვიცოდეთ, ვის შევთავაზოთ პარტნიორობა. <https://www.interpressnews.ge/ka/article/593993-davit-iakobize-mtavaria-kargad-vicodet-ragvinda-soplis-meurneobasa-da-ekonomikashi-da-vicodet-vishevtavazot-partnioroba/>

8. კაკულია მ. ეკონომიკური ზრდის შენელება საქართველოში: პოლიტეკონომიური ასპექტი. საქართველოს სტრატეგიისა და საერთაშორისო ურთიერთობათა კვლევის ფონდი. 2013, #99.

9. კვარაცხელია დ. საქართველოში ეკონომიკური ზრდის თავისებურებანი 2013 წელს. „ბიზნეს-ინჟინერინგი“, #2, 2014, გვ. 160-167.

10. მამალაძე ი. კაპიტალის ბაზრის როლი ეროვნული ეკონომიკის გაუმჯობესებაში. „ბიზნეს-ინჟინერინგი“, #3, 2019, გვ. 38-40.

11. პაპავა ვ. ტურიზმი, ეკონომიკის გადარჩენა და არა განვითარება, მივხედოთ ახალგაზრდა მეცნიერებს: ინტერვიუ. 2 აგვისტო, 2021. <http://dalma.news/ge/1-turizmi-ekonomikis-gadarchenaa-da-ara-ganvitareba-mivxedot-axalgazrda-mecnierebs-interviu/>

12. პაპავა ვლ., ექსპერტის აზრი, „ტექნოლოგიური ჩამორჩენილობა - გლობალური რეალობა და მსოფლიო ეკონომიკის მოსალოდნელი გამოწვევები“, თბ., 2016

13. პაპავა ვ., თვალჭრელიძე ა. 2018 წლის ეკონომიკური შედეგები და 2019 წლის პერსპექტივები. “ინტერპრესნიუსი” თსუ-ს პროფესორ ლადო პაპავასა და საბუნებისმეტყველო აკადემიის ვიცე-პრეზიდენტს ალექსანდრე თვალჭრელიძეს ესაუბრა. <https://www.interpressnews.ge/ka/article/527231-2018-clis-ekonomikuri-shedegebi-da-2019-clis-perspektivebi>

14. სამადაშვილის უ. დივერსიფიკაცია - საქართველოს ეკონომიკური ზრდის კატალიზატორი. თბ. 2016.

15. სამადაშვილი უ. მცირე ბიზნესის განვითარების დინამიკა და შეზღუდულობის მიზეზები საქართველოში. საერთაშორისო კონფერენციის შრომების კრებული, 2019. (გვ.342-350)

16. სიჭინავა ა. -საერთაშორისო საინვესტიციო საქმე და ტრანსნაციონალური კორპორაციები. სტუ, თბ., 2012. (302 გვ.);

17. სიჭინავა ა. - ინვესტიციები - სსმუ-ს გამომცემლობა, თბ., 2010. (350 გვ.);

18. სიჭინავა ა. - ინვესტიციები: თეორია, ანალიზი, ორგანიზაცია, მართვა, ლექციების კურსი. ქართულ-ბრიტანული უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბ., 2010 (350 გვ.);

19. ცაავა გ., სიჭინავა ა. კორპორატიული ფინანსები. თბ., 2018.

20. ციმიტია კ. მცირე ინოვაციური ბიზნესი საქართველოში: არსებული პირობები, განვითარების პრობლემები. კონკურენცია. „ბიზნეს-ინჟინერინგი“, #3, 2019, გვ. 159-162.

21. ჭიკაძე ნ. ინოვაციური ტექნოლოგიების განვითარების პერსპექტივები მცირე და საშუალო ბიზნესში. „ბიზნეს-ინჟინერინგი“, #3, 2019, გვ. 168-170.

22. საქართველოს მცირე და საშუალო მეწარმეობის განვითარების სტრატეგია – 2021-2025 წლებისთვის. http://www.economy.ge/uploads/files/2017/ek_politika/strategia_2021_2025/mcire_da_sashualo_mecarmeobis_strategia_2021_2025.pdf

23. საქართველოს კანონი მეწარმეთა შესახებ, კონსოლიდირებული ვერსია (საბოლოო). <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/28408?publication=64>

24. ყველაფერი ევროკავშირთან ასოცირების შეთანხმების შესახებ. eugeorgia.info/ka/article/501/.

25. Экономическая добавленная стоимость. <https://ru.wikipedia.org/wiki/>

REFERENCES:

1. R. Abesadze, V. Burduli. The current conditions of Georgian National Innovation System and the priorities of its formation. Collection of scientific works, Tbilisi, 2017;

2. G. Arabuli. Government Unprofitable Businesses - the losses of state-owned enterprises are colossal while the remuneration of

company management is abundant. <https://bfm.ge/mthavrobis-tsamgebiani-biz>;

3. Aka Zarkua. The black hole of the economy - How do the state-owned companies operate. <https://tabula.ge/ge/news/648726-ekonomikis-shavi-khvveli-rogor-mushaoben>;

4. N. Turnava. Within the format of the Minister's Hour, speech addressed to the Parliament of Georgia. <http://www.economy.ge/?page=news&nw=1838>

5. I. Bukia. Tax Policy supported by Business in Georgia. Journal "Economics and Business" p. 28, № 1, Tbilisi, 2019;

6. I. Gogava. Poverty of Georgia and Georgians can be stopped only through Industry development. March 7, 2020. <https://com-mersant.ge/ge/post/irakli-gogava-saqartvelos-da-qartvelebis-gagaribebis-shechereba-sheidzleba-mxolod-mrewvelobis-ganvitbit>;

7. D. Iakobidze. The most Important is to know what we need in agriculture and economy. We need smartly and correctly offer someone into partnership, that makes sense as well as protects us. <https://www.interpressnews.ge/ka/article/593993-davit-iakobize-mtavaria-kargad-vicodet-ra-gvinda-soplis-meurneobasa-da-ekonomikashi-da-vicodet-vis-shevtavazot-partnioroba>;

8. M. Kakulia. Economic Growth keeps slowing down in Georgia: a political-economic aspect. Strategy and International Relations Research Foundation of Georgia. 2013, # 99;

9. D. Kvaratskhelia. Peculiarities of Economic Growth in Georgia in 2013. Business Engineering, # 2, 2014, p. 160-167;

10. I. Mamaladze. The role of the capital market in improving the national economy. Business Engineering, # 3, 2019, p. 38-40;

11. V. Papava. Tourism can save the economy, but it is not able to develop it, let's take care of young scientists: an interview. August 2, 2021. <http://dalma.news/ge/1-turizmi-ekonomikis-gadarchena-da-ara-ganvitareba-mivxedot-axalgazrda-mecnierebs-interviu/>

12. V. Papava. Expert opinion, "Technological Backwardness - A Global Reality and Expected Challenges of the World Economy ", Tbilisi, 2016;

13. V. Papava, A. Tvalchrelidze. Economic Results for 2018 and Prospects for 2019. "InterpressNews" - Vladimir Papava, Professor of Iv. Javakhishvili Tbilisi State University talked with Alexander Tvalchrelidze, Vice President of the Academy of Natural Sciences; <https://www.interpressnews.ge/ka/article/527231-2018-clis-ekonomi-kuri-shedegebi-da-2019-clis-perspektivebi>

14. U. Samadashvili. Diversification – Catalyst of economic growth of Georgia. Tbilisi. 2016.

15. U. Samadashvili. Dynamics of Small Business Development and Reasons for its Restrictions in Georgia. Collection of works for International Conference, 2019. (pp.342-350)

16. A. Sichinava. International investment case and transnational corporations. Georgian Technical University, Tbilisi, 2012. p.302;

17. A. Sichinava. Investments - State Publishing House, Tbilisi, 2010. p.350;

18. A. Sichinava. Investments: theory, analysis, organization, management, lecture course. Publishing House of Georgian-British University, Tbilisi, 2010 (350 pages);

19. G. Tsaava, A. Sichinava. Corporate Finance. Tbilisi, 2018.

20. K. Tsimintia. Small Innovative Business in Georgia: Current Conditions, problems of its Development. competition. Business Engineering, # 3, 2019, pp. 159-162.

21. N. Chikaidze. Prospects for the development of innovative technologies in small and medium businesses. Business Engineering, # 3, 2019, p. 168-170.

22. Strategies for Small and Medium Entrepreneurship Development of Georgia - for 2021-2025. http://www.economy.ge/uploads/files/2017/ek_politika/strategia_2021_2025/mcire_da_sashualo_mecarmeobis_strategia_2021_2025.pdf

23. Law of Georgia on Entrepreneurs, Consolidated Version (Final). <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/28408?publication=64>

24. All about the Association Agreement with the EU. eugeorgia.info/ka/article/501/.

25. Added value of Economy. <https://ru.wikipedia.org/wiki/>

CHALLENGES OF ENTERPRISES OPTIMAL GROWTH IN TERMS OF THE COVID-19 PANDEMIC

Ekaterine Gigolashvili

Doctoral students,
Georgian Technic University,
nato.gegenava@mail.ru

RESUME

In the conditions of modern globalization, resulting increased competition, the role of the leading industries of the country and their separate enterprises is growing. They define national competitive advantage. Therefore, it becomes important to overcome the challenges of long-term, continuous and stable economic growth of the country's enterprises as well as to achieve their optimal, balanced growth.

Theoretical-methodological foundations of balanced economic growth include: modern approaches ensuring the balance of the economy in Georgia, components of a balanced system, assessment of both forms of integration of entrepreneurial structures and the sustainability of the company's economic growth, research of balanced economic growth models of the enterprise. It is important to analyze the potential and components of economic growth in Georgia, development challenges based on enterprise investments, knowledge and technology and find priorities overcoming them. It is important to use a system of balanced indicators, which includes methods of effective planning of enterprise activities, information gathering, objective evaluation of employees and motivation. In order to achieve the goal we can use not only financial, but also marketing, staff and business development indicators.

As a result of this approach, the entrepreneur has the opportunity to consider as well as analyze all the cause-and-effect relationships leading to the implementation of his company strategy. It is important to balance financial indicators with other non-financial

indicators. Financial management often faces economic problems that often reduce the effectiveness of managerial decision-making process. The Balanced indicators model allows the transmission of specific activities and strategies in the form of a set of fairly comprehensive indicators forming the system of strategic control and management of entrepreneurial activity.

The Covid-19 pandemic has posed new challenges to Georgia. It also has set lots of tasks. In 2020, the economy of the experienced a deep crisis. At the same time, new opportunities and areas have emerged.

The crisis has caused the both proliferation of remote services and a very rapid growth in the pharmaceutical field. The fields of technological and artificial intelligence have become more important, increasing the need to maintain a reasonable balance between the state and the private sector. The balance between the center and the regions changed, nature, ecology and the village acquired a new destination. The pandemic has changed our hospitality traditions. The country needs to overcome the negative consequences caused by the pandemic, restore the already reached level of the economy and accelerate development.

The analysis of international ratings of Georgia showed that in order to achieve the economic growth of the country, it is necessary to improve the infrastructure, macroeconomic stability, labor market dynamics and the stability of the financial system. In order to tackle economic growth and unemployment, it is important to increase state support for companies through the implementation of various programs, to ensure universal access to monetary resources, and to liberalize the tax system. The government can create a competitive environment, develop basic infrastructure, improve level of education, make it easier to do business, introduce low, reasonable taxes, reduce business loans, reduce interest rates. It is important for companies, start-ups, to be closely acquainted with the requirements of the DCFTA representing a Deep and Comprehensive Free Trade Agreement with the EU.

This will give us possibility to see the opportunities given by the agreement, what are the requirements in terms of goods and their quality in the EU market. Georgian products are often not competitive in terms of both price and quality in Georgia. It is important to know how businesses work together in the EU. This will enable entrepreneurs to overcome low productivity, low access to knowledge and technology. It is also important for entrepreneurs to realize that it is necessary to increase the quality of products, to disseminate relevant information about products in the EU and other markets.

The results of the research conducted according to the questionnaire developed to identify the existing problems showed the factors hindering the balanced, optimal economic growth of enterprises (companies) in Georgia, the challenges and the ways to solve them optimally. Based on the above mentioned issues we have formulated the following important priority areas: effective implementation of measures to prevent the spread of coronavirus through the provision of a flexible health care system; increasing the competitiveness of the manufacturing, agriculture and tourism sectors to make the country attractive for investment; raising entrepreneurial culture, improving access to finance; implementation of programs adapted to the regional and cultural peculiarities of Georgia.

In summary, it is important to adopt European standards as soon as possible, to harmonize Georgian legislation with EU legislation, achieve optimal quantity, quality, safety and security standards and stable delivery of products exported by Georgia in line with EU standards. It is also an important priority to promote internationalization, electronic communications, information technology, innovation, research and development, green economy development.

Keywords: Financial profit, non-financial performance, aspects of balanced economic growth and operations of the company, economic sustainability and social orientation.